

SOKRATESİN SAVUNMASI

EFLATUN

SOKRATES'İN SAVUNMASI

Çeviren:

TEOMAN AKTÜREL

İkinci Baskı

REMZİ KİTABEVİ

ANKARA CADDESİ, 93 - İ S T A N B U L

SOKRATES'İN SAVUNMASI ÜSTÜNE

Meletos, Anytos ile Lycon, devletin Tanrılarını tanımamakla, ortaya yeni kutsal yaratıklar atmamakla, gençliği baştan çıkarıp, doğru yoldan ayırmakla suçlandıkları Socrates yetmiş yaşındaydı.

Suçlayanların başı Meletos kötü bir ozandı. Anytos'un zoruyla aldı bu işi üzerine, Anytos'la Lycon da katıldılar sonradan. Zengin sepici Anytos etkin bir söylevci ve halkçı partinin ileri gelenlerindendi. 409'da ordu kumandanyken Thrasbule ile Otuzları yenmişti. Ksenofon'a inanmak gerekirse, (Savunma, 29) Socrates'e kızgınlığı şu yüzden: Socrates, çocuğunu sepicilik uğraşında yetiştirdiği için kınamış Anytos'u. Anytos işte bunun için içerliyormuş kendisine. Daha ciddi başka nedenlerin, siyasal nedenlerin olduğu su götürmez: Halkçı partinin ileri gelenleri önünde Socrates'in eleştirilerinden kendisini yaralanmış duymalı. Lycon üstüne pek bir şey bilemiyoruz. Güldürücü ozan Eupolis yabancı bir kökten geldiği için takılıyor ona. Cratinos da yoksulluğunu, kadınsı davranışlarını doluyor diline. Her neyse, pek önemli birine

benzemiyor Lycon. Bu suçlayanlar topluluğunda Meletos ozanları, Anytos el işçileriyle siyasa adamlarını, Lycon söylevcileri temsil ediyordu; yani Sokrates'in bilgilerini, daha doğrusu bilgisizliklerini ortaya koyduğu, onurlarını hırpaladığı, hınçlarını uyandırdığı insanları.

Bütün bu kinlere uğrayan Sokrates dalgaya kapılmadı hiç. Cezalandırılacağını bile bile, öğrencileriyle gene eskisi gibi, davasıyla ilgisi olmayan konularda söz etmekten geri durmadı. Kendisini savunmayı düşünmeyen Sokrates'e şaşan gönüldaşı Hermogenes'i (Sokrates'in Savunması, Ksenofon, 3, 4): "Bütün yaşamım boyunca yaptığım başka bir şey miydi?" diye yanıtladı. Anlayamadım, nasıl? "Hiç bir haksızlık etmeden yaşayarak". Hermogenes, Atina yargı yerlerinin suçsuzları da sık sık yok ettiğini ileri sürmesine karşılık, Sokrates iki kez savunma yazmayı denediğini, kutsal belirtinin kendisini bundan alıkoyduğunu söylüyor. Digene Laerce'ye kalırsa, Lysias bu suçlamadan kurtulmayı sağlayacak bir savunma önerebilirdi. Sokrates: "Söylevin çok güzel, ama bana göre değil" diye geri çevirdi. Bu söylevin kurallara göre düzenlendiği, yargıçlardan aman dilemeyi amaçladığı su götürmez. Sokrates'in istemediği de buydu işte. Yazılı olmayan bir söylevle savundu kendisini. Ama daha önce bu söylevi uzun uzun düşünmüş, kurmuş olmalı. Öylesine bir konuşma çalımını gösterdi ki bu

söylevde yargıçları da, gönüldaşlarını da etkiledi bayağı. Beş yüz ya da beş yüz bir oydan altmış oy çoğunluğuyla çarptırıldı cezaya. Cezasını saptamaya çağrıldı, suçlu olduğunu benimsenmek için boş verdi buna, 'diyor Ksenofon Eflatun'a göre, daha da ileri giderek, "Beşyüzler kurultayından" beslenmeyi istemiş Sokrates. Bu istek yargıçlar kuruluna bir kafa tutma gibi geldiği için, bu sefer daha büyük bir çoğunlukla ölüme yargıladılar kendisini. Cezaevine götürüldükten sonra, Delos'a gönderilen din kurulunun dönmesini beklemesi gerekti bir ay. Çünkü kutsal adaya, her yıl kurban vermeye giden milletvekillerinin gidişleriyle dönüşleri arasında kimseyi öldürmeye izin verilmiyordu. Cezaevinden kaçıp kurtulabilirdi. Ama yapmadı bunu. Cezaevine alınan öğrencileriyle görüşüp konuşmakta, düşüp kalkmakta devam etti. Bilim ve erdem yolunda tüketilen uzun bir yaşamı taçlandıran bir sessizlikle, yiğitlikle baldıran ağısını içerek öldü.

Savunma açık seçik üç bölüme ayrılır. En önemli olan birinci bölümde Sokrates kendisini suçlayanların savlarını tartışıyor; ikinci bölümde cezasını saptıyor; üçüncü bölümde kendisini ölüme yargılayan yargıçlara haksızlıklarını gösteriyor, kendisini ölümden ve öteki dünyadan alıkoyanlarla görüşüp konuşuyor.

SOKRATES'İN SAVUNMASI

BİRİNCİ BÖLÜM

I. — Atinalılar! Beni suçlayanların üzeri- 17 a
nizde nasıl bir izlenim bıraktıklarını bilmiyo-
rum. O denli kandırıcıydı ki sözleri, kendi pa-
yıma ben onları dinlerken az kalsın unutuyor-
dum kim olduğumu. Bununla birlikte, inanın
ki tek bir doğru söz söylememişlerdir. Bunca
yalanın arasında beni en çok şaşırtan, konuş-
makta usta olduğumu, bu yüzden de sizle-
ri kandırabileceğimi, uyanık bulunmanız ge-
rektiğini söylemeleridir. Birazdan açıklayaca- b
ğım yalancılıklarından ötürü yüzleri kızarma-
dı hiç, bence utanmazlığın daniskasıdır bu. On-
lara göre her doğruyu söyleyen adam konuş-
makta ustaysa, bir diyeceğim yok. Bunu de-
mek istiyorlarsa, ben söylevci olduğumu benim-
serim; ama onların kullandığı anlamda değil.
Her neyse, gene söylüyorum, dediklerinde doğ-
ru bir yan hemen hemen hiç yoktur. Oysa ben,
tersine, gerçeği söyleyeceğim ancak. Ama Ati-

nalılar, ben onlar gibi baştanbaşa parlak ve gösterişli deyimlerle, terimlerle bezenmiş usturuplu düzenlenmiş söylevler çekecek değilim, Tanrı göstermesin: yalnız, dilimin ucuna gelen sözcükleri allayıp pullamadan söyleyeceğim. Çünkü bütün diyeceklerimin doğru olduğuna inanıyorum; içinizde kimse benden doğrudan başka bir şey beklemesin.

Atinalılar, toy delikanlılarımız gibi karşınızda birtakım süslü püslü tümcelerle konuşmak benim yaşımdaki bir adama yakışmaz. Sizden yalnız şunu dileyeceğim: Kendimi savunurken öteden beri alışık olduğum gibi konuştuğumu, agora'da, sarraf tezgâhlarında nasıl konuşursam, ya da başka yerlerdeki konuşmam gibi, burada da öyle konuştuğumu görürseniz şaşmayın, kesmeyin sözümü. Şunu da bilin ki, ben yetmişini aşmış bir adamım, ilk olarak yargıç karşısında bulunuyorum; burada konuşulan dilin de büsbütün yabancıyım. Onun için, bir yabancıнын ana diliyle, kendi yurdunun törelerine göre konuşmasını nasıl doğal karşılarsanız, beni de tıpkı bir yabancı sayarak, alışık olduğum gibi konuşmama izin verin. Bu dileğimi yersiz bulmayacağınızı umarım. Söyleyiş iyi ya da kötü olmuş, ne çıkar bundan? Siz yalnız benim doğru söyleyip söylemediğime bakın, asıl buna önem verin. Bir

yargıcın değeri, ortamı buna dayanır çünkü; söylevcininki de doğruyu demeye.

II. — Atinalılar! Önce bana sürülen eski karaları, beni eskiden beri suçlayanları yanıtlamak uygun olur; daha yenilerini bundan sonra yanıtlayacağım. Beni yıllardan beri haksız b yere sizin yanınızda suçlayıp duran birçok kişiler olmuştur: Anytos'la arkadaşları benim için daha az sakıncalı değildir, ama ben bunlardan daha çok korkarım. Evet, Atinalılar, bunlar daha sakıncalıdırlar; çünkü bunlar, birçoğunuzu ta çocukluğunuzdan beri yalanlarla kandırarak, sözümona göklerde olup bitenlerle uğraşan, yerin altında neler olup bittiğini araştıran, yanlış doğru gibi göstermeyi beceren Sokrates adlı bir bilgin olduğuna inandırmış c lardır sizi. Bu masalı yayanlardır işte, beni suçlayanlar içinde en çok korktuklarım; çünkü bunları dinleyenler, bu gibi sorunlara kafa yoraları Tanrılara inanmaz, sanıyorlar. Şunu ekleyeyim: Böyle adamlar çoktur; beni de eskiden beri suçlarlar; üstelik bunları en çok etki altında kalabileceğiniz çağlarda, kiminiz daha çocuk ya da delikanlıyken kulaklarınıza doldurmuşlardır. Hem bu suçlamalar, karşılarında kendilerini yanıtlayacak kimse yokken, benim arkamdan oluyordu. İşin kötüsü, bir gül-

d dürü yazarını saymazsak, bunların ne adını biliyorum, ne de sanını; kim olduklarını söyleyemem sizlere. Kıskançlık, çekememezlikle sizleri kandırmaya çalışan, kendi kendilerini de kandırarak başkalarını kandıran bu adamlar, uğraşılması en güç olanlarıdır; çünkü bunlar, buraya getirilemediği gibi, söyledikleri de çürütülemez... Bu yüzden gölgelerle çarpışmak, kendimi savunurken karşınlarımı karıştırmak, beni yanıtlayacak kimse yokken konuşmak zorunda kalıyorum. Öyleyse, demin de dediğim gibi, beni suçlayanların iki türlü olduğunu görüyorsunuz: Bir beni şimdi suçlayanlar, bir de eskiden suçlamış olanlar. İlkini ikincileri yanıtlamam gerektiğini sizin de uygun bulacağınızı umarım; çünkü bunları hem ötekilerden daha çok, hem de daha önce işitmişsinizdir.

19 a Demek ki, Atinalılar, artık kendimi savunmaya başlayabilirim. Yıllardır kafanızda kök salan kötü bir izlenimi kısa zamanda söküp atmaya çalışmalıyım. Hakkımda ve hakkınızda hayırlı ise, bunu başarmayı, savunmamı boş yere yapmamayı dilerim; ama bunun kolay bir iş olmadığını da iyice biliyorum. Bütün bunlar da Tanrı'nın gönlünce olsun; bana düşen ödev, yasanın buyruğuna uymak, kendimi savunmaktır.

III. — Başından başlayalım işe. Görelim bakalım, benim kötülenmeme yol açan, bu suçlamayı yazmayı Meletos'a göze aldirtanın ne olduğunu araştıralım. Ne diyorlar beni lekeleyenler? Diyelim ki, davalarını önünüzde dile getiriyorlar. Okuyalım suçlama edimlerini: «Sokrates suçludur: Yeraltında, gökyüzünde olup bitenleri araştırıyor, açıkça; eğriyi doğru diye gösteriyor, başkalarına da kendisi gibi olmalarını öğretiyor». Suçlamanın aşağı yukarı özü bu. Aristophanes'in güldürüsünde kendi gözlerinizle gördüğünüz gibi: Ortada Sokrates adlı bir adam dolaştırılıyor, başı havalarda gezdiğinden, benim hiç, ama hiç anlamadığım şeylerden dem vurularak bir sürü saçmasapan sözler sıralanıyor. Bu dediklerimi de bu bilimi, bu konulardan anlayan birini küçültmek için. Meletos'un yeni bir dava açmasından çekindiğim için söylemiyorum; gerçekten hiç uğraşmam ben böyle işlerle. İçinizden birçoğunu tanık diye gösteriyorum, birbirinizden sorup öğrenin, ne biliyorsanız söyleyin. Çoğunuz benim konuşmalarını dinlemişsinizdir. İçinizde benim bu sorunlar üstüne şimdiye değin tek söz söylediğimi bilen varsa, söylesin burdakilere... İşitiyorsunuz yanıtlarını. Suçlamanın bu bölümüne verdikleri yanıt karşısın-

da, geri kalanının doğruluğunu, eğriliğini yargılayabilirsiniz.

IV. — Bütün bu söylenen şeylerin gerçek bir yanı yoktur hiç, size benim ona buna öğrence verdiğimi, para aldığımı söylediyse biri, e bu da doğru değildir. Doğrusu, bir kimse insanlara gerçekten bir şey öğretebilseydi, buna karşılık para alması o kimse için bir onur olurdu. Leontion'lu Gorgias gibi, Keos'lu Prodikos gibi, Elis'li Hippias gibi kent kent gezecek öğrence veren, gençleri kendi kentdeşlerinden parasız öğrence alabileceklerken, kentdeş-
20 a lerinden ayırarak kendilerine çekecek denli kandıran, öğrenceleri için para almakla kalmayıp, üstelik bu parayı lütfen aldıklarından ötürü gençlerin kendilerine teşekkür ettikleri kimseler var! Burda bile varmış böyle bir bilgin adam; Paros'luymuş kendisi, aramızda yaşıyor-muş. Bir gün, bilgiç (sofist) ler uğruna dünya kadar para döken Hipponikos'oğlu Kallias'la
b karşılaşmıştım. İki oğlu olduğunu biliyordum. Oğullarıyla ilgili bir soru sordum kendisine: Kallias, dedim, iki oğlunun yerine iki tayın ya da iki buzağın olsaydı, onları yaratılışları gereğince yetiştirecek birini tutardın, ya bir becerikli bakıcı olurdu bu ya da iyi bir çiftçi. Ama insan olduklarına göre oğulların, onları

yetiştirecek, yönetecek birini buldun mu, onları kimin eline vereceğini biliyor musun? Kim öğretecek onlara insana ve yurttaşa vergi erdemi? Oğulların olduğuna göre, bunun üstünde düşünüp taşınmışındır, böyle bir kimse varmı, yok mu? — Var, dedi Kallias. — Kim, neredeli, öğrencesini kaçaya veriyor? diye sorunca: — Paros'lu Evenos, öğrencesine beş mina alıyor, diye yanıtladı. O zaman, Evenos bu işten anlıyorsa, bu bilgisini de bu kadar ucuza öğretiyorsa, doğrusu mutlu adammış, diye düşündüm. Öyle ya, benim elimden de böyle bir iş gelseydi, ben de gerçekten övünç ve sevinç duyardım; ama açıkça söylüyorum Atinalılar, benim elimden gelmez böyle işler, bilmem ben bu işleri.

V. — Belki içinizden biri, bütün bunlara karşı diyecek ki: «Peki ya ama Sokrates, aslı nedir bu işin? Sana yöneltilen bu suçlamalar nereden geliyor? Herkesten ayrıksı bir şey yapmadığını söylüyorsun; alışılanın dışında bir şey yapmamış olsaydın, senin için bunca dedikodu, gürültü patırtı çıkarılmazdı. Anlat bize bunun nedenini de, biz de seni baştansavma yargılamayalım». Bu takışmayı doğru buluyorum; onun için de bana sürülen karaların, bu kötü ünümün nerden geldiğini açıklayaca-

ğım size. Dinleyin bakın. Kiminiz şaka ettiğimi sanır belki; oysa, inanm ki doğruyu söyleyeceğim yalnız. Bu ün, benim azbuçuk bilge olmamdan çıkıyor, başka bir şeyden değil. Nedir mi bu bilgelik? Salt insanlara vergi bir e bilgeliktir belki. Belki gerçekten vardır bende bu bilgelik, ama demin sözünü ettiklerimin de var bir bilgelikleri ya, onlarınkinin insanüstü olduğu su götürmez; böyle değilse bu bir şey söyleyemem artık; çünkü ben, bilgeliği bilmiyorum, tersini söyleyen kimse yalancıdır, bana kara çalmak için söylüyordur bunu.

Şimdi Atinalılar, kendimden böyle söz etmemi aşırı bulsanız bile, mırıldanmaya başlamayın. Bundan sonra diyeceklerim benim sözlerim değil çünkü; güveninize yaraşık birinin sözleri. Size tanık olarak Delphoi tanrısını göstereceğim; benim bir bilgeliğim var mı, varsa nasıl bir bilgeliktir söyleyecek size o. Khairephon'u tanırırsınız. Çocukluk arkadaşım-
21 a dı, kamu gönüldeşiydi, geçen sürgünde birlikteydi sizinle, dönerken de birlikte gelmiştiniz. Khairephon'un nasıl bir adam olduğunu da bilirsiniz, bir şeyi kafasına koydu mu, yüzde yüz yapardı. Bir gün Delphoi'ye gitmiş, biliciye şu soruyu çekinmeden sormuş — gene diliyorum sizden, yargıçlar, kesmeyiniz sözümü — ne diyordum, evet dünyada benden daha bilge bi-

ri olup olmadığını sormuş. Pytho'lu tanrı sözcüsü de: Yoktur, diye yanıtlamış. Khairephon bugün sağ değil, ama kardeşi burda, bu yanıtı kamtlayabilir önünüzde.

VI. — Bütün bunlardan niye mi söz ediyorum? Söyleyeyim: Benim lekelenmemin kökenini açıklamak istiyorum da ondan. Bilicinin bu yanıtlamayı öğrenince, kendi kendime şöyle düşündüm: «Tanrının demek istediği ne ola, sözlerinin gizlediği anlam nedir? Çünkü ben, biliyorum ki, az ya da çok bilge değilim. Peki öyleyse, benim en bilge olduğumu belirtirken ne demek istiyor? Tanrının yalan söylemediği su götürmez çünkü; yalan onun özü ile uzlaşır bir şey değildir». Tanrının düşünüşü nedir? diye uzun zaman sordum kendi kendime. Sonunda, büyük çabayla, kendimi aydınlatacak şu sonuca vardım: Bilge sayılanlardan birini bulup biliciye gider, sözünü çürütmek, sınamak için şöyle derim: «Sen bana insanların en bilgesi diyorsun ama, işte bu adam senden daha bilge». Bu adamı iyice bir inceledim; adını söylemeyi gereksemiyorum, ama devlet adamlarımızdan biri, sırası gelince benim üzerimde bıraktığı izlenimi de anlatacağım size. Onunla konuşurken, bu adam birçok kimseden daha bilgeymiş duygusunu uyandı-

rıyor; kendisine de öyle geliyor ama, hiç miş hiç bilge gözükmedi bana. O zaman kendinde var olduğunu sandığı bilgeliğin olmadığını ona göstermeyi denedim. İşte bunun için onun, orda beni dinleyenlerin birçoğunun düşmanlığını kazandım. Ordan ayrılırken, kendi kendime d diyordum ki: «Bu adamdan daha bilgeyim. Doğrusu ikimizin de güzel, iyi bir şey bildiğimiz yok belki; ama o, hiç bir şey bilmezken, bildiğini sanıyor, oysa ben bilmiyorsam, bildiğimi de sanmıyorum. Öyle sanıyorum ki, ben ondan biraz daha bilgeyim, çünkü bilmediğim bir şeyi biliyor diye geçinmiyorum». Ondan sonra başka birine, ilkinden de daha bilge sayılan birine gittim. Orda da aynı kanıya vardım, orda da gene onun ve daha birçoklarının düşmanlığını kazandım.

VII. — Böylece birçok düşman kazandığımı bile bile, soruşturmamın ardını bırakmıyor, gittikçe unutsuzlanıyor, üzüm üzüm üzülüyordum; ama Tanrının bana verdiği ödevi her şeyden üstün tutmalıyım, diyordum. Bilicinin, Tanrının ne demek istediğini araştırmak için bilgili sayılan kim varsa gidip bulmam gerekiyordu. Atinalılar, köpek hakkı için size doğruyu söylemek boynumun borcu, aşağı yukarı şöyle bir durumla karşılaştım: Tanrının dü-

şüncesine göre inceleyerek baktım ki, —birkaçını saymazsak— bilgelikleriyle en çok tanınanlar, bilgelikten en çok yoksun olanlar; oysa öbürleri, yetersiz sayılanlar en anlayışlı, en uslu insanlar gibi geldi bana. Kimlere başvurmadım, nereleri dolaşmadım, onca didinip çabalamalarımın sonunda, Tanrının sözünü çürütmedim.

Devlet adamlarından sonra, gittim ozanları, tragedya yazarlarını, övgü yazarlarını, daha başka yazarları buldum. Artık bu sefer bilgeliğimin onlarinkinden aşağı olduğunu anlayacağım, diyordum kendi kendime. Üzerinde en çok çalıştıklarını, en iyi işlediklerini sandığım yapıtlarını aldım yanıma, bunlarda ne demek istediklerini sordum kendilerinden, bu adamlardan bir şeyler öğreneyim dedim. Doğruyu söylemeye utanıyorum, Atinalılar, ama söylemeliyim. Orda bulunanların hemen hemen hepsi, ozanların kendilerinin yaptıkları şiirler üstüne ozanlardan daha iyi konuşurlardı. O zaman ozanlara da yaratımlarında kılavuzluk edenin bilim olmadığını, şiirlerini bir çeşit içgüdüyle, kutsal bir esinle yazdıklarını, onların da birçok güzel şeyler söyleyip de bunların bilincine varmayan biliciler, Tanrı elçileri gibi olduklarını çabucak kavradım. Ozanların durumu aşağı yukarı buydu. Üstelik on-

ra da hoşlanıyorlar bu incelemeden. Çoğun da bana öykünerek başkalarını incelemeyi sınıyorlar; hiç bir şey bilmezken ya da çok az bir şey bilirken kendilerini bir şey biliyor sanan adamlar öylesine çok ki, gençler de bir sürü böyle adam buluyorlar. İnceledikleri, sıkıştırdıkları adamlar kendilerine kızacaklarına, bana kızıyor. «Ah! O Sokrates yok mu, o alçak d herif, baştan çıkarıyor gençleri!..» diyorlar. Oysa biri çıkıp da, kendilerine sorsa: «Peki ama, gençleri nasıl baştan çıkarıyor, ne öğretiyor onlara?» dese, ne yanıt vereceklerini bilemezler; ama şaşkınlıklarını belli etmemek için de her zaman filozoflara karşı çıkarılan «Gökyüzünde, yerin altında olup bitenleri araştırmak», «Tanrılara inanmamak», «Eğriyi doğru göstermek» gibi beylik sözleri sıralayıp dururlar, çünkü doğruyu söylemeye, bir şey bilmezlerken biliyor görünmek istemelerinin açığa vurulduğunu söylemeye dilleri varmaz bir türlü. İlle de saygı görmek, kendilerini onurlu göstermek isteyen kaba, korkunç bir sürü adam vardır böyle. Benden söz açılınca, hep bir ağızdan konuşup, karşılarındakini kandırmayı becerdikleri için ağızları köpürerek lekelerler beni, bana sürdükleri karalarla kuruttular kulaklarınızı, gene de kurutuyorlar. Meletos'a, Anytos'a, Lykon'a bana saldırmayı göze aldirtan işte bu

nın, benim ileri sürdüğüm şeyin yeterli bir kanıtı değil mi? Hadi, onları daha iyi kılanın kim olduğunu söyle bakalım?

— Yasalardır.

— Ben sana onu sormuyorum sayın delikanlı, gençleri daha iyi kılanın kim olduğunu, senin söylediğin yasaları daha önceden bilip de gençleri daha iyi kılanın kim olduğunu soruyorum?

— Karşındaki adamlar Sokrates, yargıçlar.

— Ne dedin Meletos? Nasıl?.. Onlar gençleri eğitebilir, daha iyi kılabilirler mi diyor-sun?

— Elbette.

— Hepsi mi, yoksa içlerinden birkaçı mı?

— Hepsi.

— Hera hakkı için pırlanta gibi sözler ediyorsun, bundan böyle eğitmen sıkıntısı çekmeyeceğiz. Ama söyle bakalım bana, bizi dinleyen bu adamlar, gençleri daha iyi kılıyorlar mı, kılmıyorlar mı? 25 a

— O adamlar da gençleri daha iyi kılıyorlar.

— Peki, ya senato üyelerimiz, onlar da mı?

— Evet, senato üyelerimiz de.

— Ne dersin Meletos, kamutayda toplanmış yurttaşlar, din adamları gençleri baştan mı çıkarıyorlar, doğru yoldan mı ayırıyorlar? Yok-

XIII. — Zeus hakkı için şunu da söyle bana Meletos: Onurlu insanlarla mı yaşamak iyidir sence, kötü insanlarla mı? Hadi yanıtla gönüldeşim, güç bir şey değil sorduğum. İyi insanlardan yanındakilere hep iyilik, kötülerden de kötülük gelir, değil mi?

— Doğru.

— Peki, bir arada yaşadığı kimselerden yararlanmaktan çok dokuncaya uğramak isteyen d bir adam var mıdır? Yanıtla yiğidim; yasa yanıtlamanı buyuruyor. Dokuncaya uğramak isteyen bir adam var mıdır?

— Yoktur elbet.

— Haa, bakalım şimdi: Gençleri baştan çıkarıyor, kötülüğe sürüklüyor diye suçluyorsun beni; sence ben bu suçu bilerek mi, bilmeyerek mi işliyorum?

— Bilerek.

— Daha neler! Meletos, senin gibi genç bir adam, benim gibi yaşlı bir adamı bilgelikte bunca aşar mı canım? Kötü insanlarla bir arada yaşayan insan kötülük, onurlu insanlarla c bir arada yaşayan insana da iyilik geleceğini hep biliyorsun da sen, nedense ben öyle bir koyu bilgisizlik içindeyim ki, benimle bir arada yaşayan kişilerden birini kötü kılırsam, ondan da bana kötülük geleceğini bilmiyorum! Böyle bir suçu da bile bile işlediğimi, diyor-

na alıstırmamalıyız; çünkü hem biz, hem de siz gücendirmiş oluruz tanrıları. Öyleyse, Atinalılar, onurlu, doğru, dinsel —hele şimdi Meletos'un beni dinsizlikle suçladığı şu sırada— d saymadığım davranışlara kalkışacağımı ummayın benden. Öyle ya, yalvarılarım ile size kendimi acındırıp, sizi andınızı bozmaya zorlasaydım, tanrıların olmadığına inanmayı öğretmiş olurum size, kendimi böyle savunarak onların olmadığına inanmakla kendi kendimi suçlamış olurum açıkça. Oysa durum bunun tam tersidir. Gerçekte, tanrıların varlığına beni suçlayanların hepsinden daha çok inanıyorum, bu yüzden de sizin ve benim için hayırlısı ne ise ona karar vermek üzere size ve tanrıya bırakıyorum bu işi. e

İKİNCİ BÖLÜM

36 a **XXV.** — Atinalılar, benim için verdiğiniz tutukluk kararına üzölmüyorsam, kızmıyorsam birçok nedeni var bunun; başıma geleni beklemiyor değildim. Beni daha çok şaşırtan, oyların birbirine böylesine denk denecek kerte-de yakın olmasıdır. Daha büyük bir çoğunluk-la cezalandırılacağımı sanıyordum. Öyle ya, otuz oy daha benden yana çıksaydı, özgürlüğe kavuşmama yeterdi. Bu koşullar içinde, diyebilirim ki Meletos'tan yakamı sıyırmış sayılırım; yakamı sıyırmakla da kalmadım; Anytos'la Lykon beni suçlamak için karşınızda yer almasalardı, Meletos oyların beşte birini sağlayamayacak, bin drahmilik para cezasına çarp-tırılacaktı üstelik.

XXVI. — Her neyse, bu adam ölümümü istiyor. İster a. Buna karşılık ben neyi ileri süreyim size? Benim yaraşık olduğum şeyi değil mi? Peki, benim yaraşık olduğum şey, ba-

dur, diyorum. Ama görüyorsunuz işte Eflâtun, sonra Kriton, Kritobulos, Apollodoros otuz minâ önermeye zorluyorlar beni, ödemeyi üzerlerine alacaklarını söylüyorlar. Haydi otuz olsun. Bu paranın ödenmesi konusunda güvenebilirsiniz onlara.

sıl uğraşmışsam, sizler de onlarla öyle uğraşınız, cezalandırınız onları. Hiç bir şey değillerken, kendilerini bir şey sanırlarsa, ödevlerine boşverip, değerleri yokken kendilerinin bir şey olduklarını sanırlarsa, ben sizleri nasıl azarlayıp utandırmışsam, sizler de onları öyle azarlayıp utandırınız. Bunu yaparsanız, bana ve oğullarıma karşı doğru davranmış olursunuz. 42 a

. Ayrılmak zamanı geldi artık, yolumuza gidelim: Ben ölmeye, sizler de yaşamaya. Hangisi daha iyi? Tanrıdan başka kimse bilmez bunu.
